

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74\11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 1беті

ДӘРІС КЕШЕНІ

Пән: Мамандыққа кіріспе

Пән коды: МК-1201

ББ атауы: 6В10117 «Стоматология»

Оқыту сағаттарының көлемі (кредиттер): 120 сағат (4 кредит)

Курс және оқу семестрі: 1/1

Дәрістер көлемі: 8 сағат

Шымкент 2025

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74\11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 2беті

«Мамандыққа кіріспе» пәнінің дәріс кешені жұмыс оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленді және кафедра отырысында талқыланды.

Хаттама № 11 « 26 » 06 . 2025

Кафедра меңгерушісі м.ғ.к., доцент м.а. Д.О. Кенбасева

№1 дәріс

1. Тақырып: Мамандыққа кіріспе. Стоматологиядағы пропедевтика курсының мақсаты мен міндеттері. Стоматологиялық жабдықтар. Стоматологиялық жабдықтардың құрамдас бөліктері. Қауіпсіздік шаралары.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025 25 беттің 3беті
Дәріс кешені		

2. Мақсаты: студенттердің медициналық деонтология, ауыз қуысы ағзалары мен тіндері ауруларының диагностикасы мен семиотикасының жалпы принциптері, стоматологиялық материалтану және эндодонтия негіздері бойынша білімдері мен практикалық дағдыларын қалыптастыру. Терапиялық стоматология пропедевтикасының стоматологты дайындаудағы рөлі туралы түсінік қалыптастыру. Стоматологиялық терапия кабинетіне қойылатын санитарлық-гигиеналық талаптар, жабдықты пайдалану ережелері және онымен жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шаралары туралы түсінік беру.

3. Дәріс тезистері:

Мамандыққа кіріспе.

Стоматологияның тарихи даму кезеңдері. Қазақстандағы стоматологияның тарихы. Терапиялық стоматология негізгі пән ретінде. Терапиялық стоматологияның міндеттері, оның медициналық білім берудегі орны. Терапиялық стоматологияның басқа медициналық пәндермен байланысы. Қазіргі терапевтік стоматологияның жетістіктері. Отандық ғалымдардың Қазақстан Республикасындағы емдік стоматологияның дамуына қосқан үлесі.

Стоматологиялық кабинетті ұйымдастыру.

Кабинеттің ауданы, оның жабдықтары, жабдықтары, жабдықтары, бұрғылардың түрлері (электрлік, турбиналық, әмбебап стоматологиялық қондырғылар). Тістерді және ауыз қуысын тексеруге, кариозды қуыстар мен түбір өзектерін дайындауға және толтыруға, тістердегі шөгінділерді кетіруге арналған аспаптар. Құралдарға күтім жасау. Ұсақ жөндеу жұмыстарымен таныстыру. Асептика және антисептика принциптері. Стерилизация түрлері. Дәрігердің, стоматологтың және медициналық персоналдың міндеттері. Стоматологиялық кабинетте жұмыс істеу кезіндегі қауіпсіздік шаралары.

Стоматологиялық науқасты тексеру әдістері.

Науқастың шағымдары. Анамнез. Бұрынғы және қатар жүретін аурулар. Жаман әдеттер (алкогольді ішу, темекі шегу). Дәрілік заттарға төзімділік. Дәрілік заттарға және басқа препараттарға аллергиялық реакциялар. Науқастың жалпы жағдайы (дене температурасы, қан қысымы, психо-эмоционалды жағдай). Көрнекі тексеру. Бет конфигурациясы, терінің түсі, көрінетін шырышты қабаты, еріннің қызыл шекарасы. Ауыз қуысын тексеру. Шырышты қабаттың түсі, ылғалдылығы, жылтырлығы, иілгіштік дәрежесі, ауырсыну мен тактильді сезімталдықты анықтау. Жоғарғы және төменгі еріндердің френулуының, шырышты қабықтың жіптерінің, ауыз қуысының тамбурының тереңдігінің бекітілу биіктігі. Тіл, қатты және жұмсақ таңдай, сілекей бездерінің шығару жолдары, бөлінетін сілекейдің табиғаты. Птеригомандибулярлық қатпарлар, таңдай доғалары, жақ-тіл ойығы. Тістерді, тіс қатарын, пародонт ауруын тексеру. Тістердің пішіні, көлемі, тіс қатарындағы орналасуы, түсі. Тістердің пішіні, орналасуы, түсінің аномалиясы. Тіс шөгінділері, олардың сорттары: жұмсақ қаңылтыр, стоматологиялық бляшка, минералданған (жоғарыдағы және субгингивальды тіс тастары). Тістің түрін анықтау. Зондтау (тістің жарықтары, қызыл иектің ойығы). Бет сүйектерін, самай буындарының аймағын, аймақтық лимфа түйіндерін, негізгі сілекей бездерін, альвеолярлы өсінділерді, ауыз қуысының шырышты қабығын пальпациялау, бет терісінің сезімталдығын анықтау. Тригеминус нүктесінің шығу нүктелерін пальпациялау – Валье нүктелері (infraorbitalis нүктесінің шығуы, n. supraorbitalis, n. mentalis). Тістердің перкуссиясы вертикаль, көлденең. Тістердің қозғалғыштық дәрежесін анықтау. Тістердің термометриясы. Ауыз қуысының гигиенасы деңгейін индекстік бағалау. Қосымша зерттеу әдістері. Электродонтодиагностика (EDD). Рентгендік диагностика (ауызішілік, ортопантомограмма, радиовизиограмма, томография, панорамалық рентгенография, ядролық магниттік резонанс және компьютерлік томография). Трансиллюминация. Морфологиялық әдістер: іздерді цитологиялық зерттеу, пункциялық материал. Пункциялық және эксцизиялық биопсия,

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 4беті

экспресс-биопсия; материалды гистологиялық зерттеу. Зертханалық зерттеу әдістері: клиникалық қан анализі, қандағы қант сынағы, зәр анализі, асқазан сөлінің сынағы, сілекей сынағы, ірің сынағы. Иммунологиялық, цитологиялық және басқа зерттеу әдістері. Ауру тарихын толтыру ережелері. Диагностикалық жалпы әдістемесі. Диагностикалық процестің кезеңдері. Алдын ала, қорытынды диагноз. Емдеу жоспарын құрудың негізгі принциптері. Дәрігер мен науқастың жеке байланысының маңыздылығы. Аурулар мен емдеуге байланысты эмоционалдық факторлар. Науқастың психоэмоционалдық жағдайын бағалау. Терапиялық стоматологиядағы деонтология және медициналық этика.

4. Иллюстрациялық материал: лекциялық презентациялар.

5. Ұсынылатын әдебиеттер.

Негізгі:

1. Боровский Е.В. Клиникалық эндодонтия. – М., 2003 ж.
2. Боровский Е.В., Иванов В.С., Банченко Г.В. және т.б.. Терапиялық стоматология. - М., 2007 ж.
3. Максимовский Ю.М. Терапиялық стоматологияның фантомдық курсы (атлас) – М., 2005 ж.
4. Скорикова Л.А. Тіс ауруларының пропедевтикасы. — Ростов-на-Дону, 2002 ж.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Терапиялық стоматологиядағы пропедевтиканың мақсаты мен міндеттері.
2. Тіс дәрігерінің жұмыс орнын ұйымдастыру.
3. Стоматологиялық кабинетке арналған жабдықтар.
4. Тіс дәрігерінің жұмысындағы эргономика.
5. Емханадағы қауіпсіздіктің негізгі принциптері.
6. Кәсіби қауіптер.

№2 дәріс

1. Тақырып: Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің «Халық денсаулығы және денсаулығын қорғау» Қазақстан Республикасының Кодексі (еңбек шарты, құжаттар, дәрігердің еңбек шартының құжаттары, медициналық персоналды 6 ай сайын медициналық тексеруден өткізу шарты)

2. Мақсаты: студенттердің қоғамдық еңбек қатынастарын реттейтін құқықтық нормалардың мәнін түсінуінен, еңбек құқығы мен еңбек заңнамасының теориясын меңгеруінен, студенттердің еңбек құқығы нормаларын қолдануда практикалық дағдыларды меңгеруінен тұрады.

3. Дәріс тезистері:

1. Еңбек құқығының түсінігі, пәні, әдісі. Еңбек қызметі және еңбек қатынастары. Еңбек және өндірістік қатынастар. Қазақстан Республикасының еңбек құқығы түсінігі және оның ұлттық құқықтың жалпы жүйесіндегі орны. Еңбек құқығының пәні: қызметкер мен жұмыс берушінің еңбек заңнамасында, әлеуметтік серіктестік шарттарында, ұжымдық және жеке еңбек шарттарында көзделген еңбек жағдайларын қамтамасыз ететін жұмыс берушімен еңбек функциясын орындауы туралы қызметкер мен жұмыс беруші арасындағы келісімге негізделген еңбек қатынастары: өзара тығыз байланысты қатынастар. еңбекке (туынды қатынастар). Еңбекті құқықтық реттеу механизмінің түсінігі және құрылымы. Еңбек құқығы әдісінің түсінігі, оның белгілері (белгілері). Құқықтық реттеу әдісі мен еңбек құқығы пәнінің

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 5беті

арақатынасы, олардың еңбек құқығын құқық саласы ретінде анықтаудағы маңызы. Еңбек құқығының функциялары.

2. Қазақстан Республикасының еңбек құқығының принциптері.Еңбек құқығы принциптерінің түсінігі, олардың мәні. Еңбек қатынастарын құқықтық реттеу саласындағы принциптердің жіктелуі, мазмұны. Еңбек құқығының қағидалары мен нормалары, олардың өзара байланысы. Еңбек құқығының конституциялық принциптері. Еңбек құқығының салааралық, салалық принциптері. Еңбек қатынастарын реттеудің құқықтық принциптері мен еңбек құқығы субъектілерінің субъективті құқықтары мен міндеттерінің арақатынасы. Азаматтардың еңбек құқықтары мен міндеттерін нақты қамтамасыз ету кепілдіктері.

3. Еңбек шарты.Еңбек шартының түсінігі. Еңбек шартының тараптары. Еңбек шарты бойынша еңбек функциясы және жұмыс орны түсінігі. Еңбек шартын жасау тәртібі. Еңбек шартының мазмұны мен шарттары. Басқа жұмысқа ауысу түсінігі. Басқа жұмысқа ауыстырудың шарттары мен тәртібі. Басқа аймаққа ауысу мен қызмет командирлерінің айырмашылығы. Еңбек шартын бұзу және бұзу негіздері. Тараптардың келісімі бойынша еңбек шартын бұзу. Жұмыс берушінің бастамасы бойынша еңбек шартын бұзу негіздері. Қызметкердің бастамасы бойынша еңбек шартын бұзудың негіздері. Еңбек шартын тараптарға байланысты емес мән-жайлар бойынша бұзу. Еңбек шартын бұзу тәртібі.

4. Жұмыс уақыты және демалыс уақыты.Жұмыс уақыты түсінігі және оның сипаттамасы. Жұмыс уақытының түрлері. Қалыпты жұмыс уақыты. Қысқартылған жұмыс уақыты. Толық емес жұмыс. Қысқартылған жұмыс уақыты режимін анықтаудың шарттары мен тәртібі. Жұмыс сағаттары. Жұмыс аптасының түсінігі және түрлері, жұмыс ауысымы және жұмыс күні. Ауысым кестелері. Жұмыс уақытын белгілеу тәртібі. Жұмыс уақытын есепке алу түрлері. Жұмыс уақытының жинақталған есебі. Вахталық әдіспен жұмыс істегенде жұмыс уақытын есепке алу. Үстеме жұмыс. Қызметкерді жұмыс уақытынан тыс жұмысқа тарту шарттары. Қызметкерді түнгі уақытта жұмысқа тарту. Жұмысты ұйымдастырудың ауысымдық әдісінің ерекшеліктері. Демалыс уақытының түсінігі және түрлері. Демалу және тамақтану үшін үзіліс. Арнайы үзілістер. Демалыс және мереке күндері. Жыл сайынғы ақылы еңбек демалысы құқығы. Қосымша еңбек демалысы және оны беру тәртібі. Жыл сайынғы еңбек демалысына құқық беретін еңбек өтілін есептеу және жыл сайынғы еңбек демалысын беру тәртібі. Қызметкерлерге жыл сайынғы еңбек демалысын беру тәртібі. Жұмыс демалысынан шолу. Жеке еңбек шарты бұзылған кезде пайдаланылмаған жыл сайынғы еңбек демалысы үшін өтемақы. Үш жасқа дейінгі балалары бар аналарға жалақысы сақталмайтын демалыс. бала асырап алған әйелдер (ерлер). Әлеуметтік демалыс. Оқу демалыстары.

5. Еңбекті қорғау. Еңбекті қорғау түсінігі мен принциптері.Азаматтардың қауіпсіздік пен гигиенаға сәйкес келетін еңбек жағдайларына конституциялық құқығы. Еңбекті қорғау заңнамасы. Еңбекті қорғау және өндірістік санитария бойынша жалпы және арнайы стандарттар. Қызметкердің еңбекті қорғау құқығының кепілдіктері. Еңбекті қорғауды қамтамасыз етудің ұйымдық-өндірістік нысандары: еңбекті қорғау және өндірістік санитария бойынша шараларды жоспарлау және қаржыландыру: медициналық тексерулер. жұмысшыларды мерзімді тексерулер: еңбекті қорғау және өндірістік санитария ережелеріне жұмысшыларды нұсқау және оқыту; жеке қорғаныс құралдарымен қамтамасыз ету; ауырлық дәрежесін анықтаудың шарттары мен тәртібі. орындалатын жұмыстың (өндіріс объектісі!) зияндылығы мен қауіптілігі. Өндірістік жазатайым оқиғаларды тергеп-тексеру және есепке алу ережесі. Медициналық-әлеуметтік сараптама комиссиясының қызметкерді куәландыру тәртібі. Сақтандыру төлемінің мөлшерін есептеу тәртібі. сақтандыру жағдайы Жұмыскерлердің жекелеген санаттарының: әйелдердің, кәмелетке толмағандардың және еңбекке қабілеттілігі шектеулі адамдардың еңбегін қорғау ерекшеліктері Еңбекті қорғауды

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 6беті

қадағалау және бақылау органдары Еңбекті қорғау және өндірістік санитария туралы заңнаманы бұзғаны үшін жауапкершілік.

Міндетті медициналық тексерулерді өткізу тәртібі мен мерзімділігі.

1. Міндетті медициналық тексерулер алдын ала, мерзімдік және ауысым алдындағы (сапар алдындағы), ауысымнан кейінгі (сапардан кейінгі) болып бөлінеді.

2. Міндетті алдын ала, мерзімдік, ауысым алдындағы (сапар алдындағы), ауысымнан кейінгі (сапардан кейінгі) медициналық тексеріп-қарауды белгіленген үлгідегі мемлекеттік лицензиясы бар медициналық ұйымдар жүзеге асырады.заң бойынша«Рұқсаттар және хабарламалар туралы» Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 16 мамырдағы.

Алдын ала міндетті медициналық тексерулерді өткізу тәртібі мен кезеңділігі.

Алдын ала міндетті медициналық куәландыру 1. Алдын ала міндетті медициналық қарап-тексеру (бұдан әрі - алдын ала қарау) жұмысқа немесе оқуға кірілген кезде кәсіп немесе оқу бойынша міндеттерді орындауға жарамдылығын анықтау, сондай-ақ жалпы, кәсіптік және таралмаушылықтың алдын алу мақсатында жүргізіледі. жұқпалы және паразиттік аурулар.

2. Алдын ала куәландырудан өту кезінде қызметкер немесе оқуға түсетін адам өз бетінше айналадағыларға қауіп төндіретін және ауыр жұмыс жағдайында, зиянды және (немесе) қауіпті жұмыстарда жұмыс істеуге медициналық қарсы көрсетілімдер болып табылатын созылмалы аурулардың болуы туралы мәліметтерді ұсынады. жұмыс жағдайы .

3. Алдын ала қарап-тексеру кезінде медициналық қызметкерлер, егер аурулар анықталса, зертханалық және аспаптық зерттеулер жүргізе отырып, зерттелушіні одан әрі тексеруге жібереді.

4. Алдын ала қарау деректері амбулаториялық-емханалық науқастың медициналық картасына бекітілген нысан бойынша енгізіледі.31) тармақшаҚызметкердің немесе оқуға түсетін адамның денсаулық жағдайының орындалатын жұмысқа (оқуға) сәйкестігі немесе сәйкес келмеуі және жұмысқа (оқуға) қарсы көрсетілімдердің болуы туралы қорытынды жасай отырып, Кодекстің 7-бабы.

5. Алдын ала қарап-тексеруден өткен және зиянды өндірістік факторлармен жұмыс істеуге жарамды деп танылған адамдарға Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес бекітілген нысан бойынша медициналық қорытынды беріледі.31) тармақшаКодекстің 7-бабы.

4. Иллюстрациялық материал: лекциялық презентациялар.

5. Ұсынылатын әдебиеттер .

Негізгі:

1 Уваров В.Н. Қазақстан Республикасының еңбек құқығы. – Алматы: Баспа үйі. КазГУА, 2010. – 455 б.

2 Хамзин А.Ш., Хамзина Ж.А., Хамзина А.А. Еңбек құқығы: Оқулық. – Астана, 2012. – 594 б.

3 Ахметов А., Ахметова Г. Қазақстан Республикасының еңбек құқығы. Оқулық. – Алматы: «Заң әдебиеті», 2011. – 455 б.

4 Симинин Ю.Г. Тәжібаева А.Х. «Қазақстан Республикасының еңбек құқығы» оқу-әдістемелік құралы. – Қостанай, 2011 ж.

5 Жұмағұлов Ғ.М., Ахметов А., Ахметова Г. Әлеуметтік қамсыздандыру құқығы. Оқулық. – Алматы, 2005 ж.

6. Бақылау сұрақтары:

1 Еңбекті қоғамдық ұйымдастыру түсінігі

2 Еңбекті қоғамдық ұйымдастырудың құрамдас бөліктері

3 Еңбек құқығы пәнінің негізгі белгілері

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 7беті

4 Еңбек құқығының пәнін азаматтық-құқықтық түрдегі қатынастардан ажырату

5 Еңбек және басқару қатынастарының бірлігі мен корреляциясы

№3 дәріс

1. Тақырып: Медициналық құжаттама түрлері және стоматология саласындағы құжаттама этикасы.

2. Мақсаты: стоматологияда медициналық құжаттарды жүргізу ережелерін меңгеру. Стоматологиядағы нормативтік құжаттамамен және оның мақсатымен, медициналық құжаттарды толтыру және сақтау талаптарымен танысыңыз. Науқасты тексеру кезінде алынған мәліметтерді стоматологиялық амбулаторлық жазбаға енгізуді үйреніңіз. Науқаспен тексеру нәтижелерін және емдеу жоспарын талқылауды үйреніңіз, емделушінің медициналық араласуға келісімін ресімдеңіз. Медициналық құжаттарды жүргізудің заңды аспектілерімен таныс болыңыз.

3. Дәріс тезистері:

Медициналық құжаттарды жүргізу қажет:

- 1) емделу кезіндегі және емделу кезіндегі науқастың тіс денсаулығының жай-күйі туралы деректерді есепке алу;
- 2) алдыңғы емнің нәтижелерін бақылау;
- 3) алдын алу шараларын және олардың тиімділігін жоспарлау;
- 4) дәрігерлердің жұмысындағы сабақтастық. Медициналық құжаттарды талдау стоматологиялық көмек көлемін және оған қажетті ресурстарды жоспарлауға мүмкіндік береді; медициналық қателер мен бұзушылықтардың орын алатын жағдайларын түсіну. Қылмыстық тергеуде медициналық құжаттар да маңызды рөл атқарады. Мысалы, олар өлген адам туралы мәлімет болмаса, оны сот-медициналық сәйкестендіру үшін қолданылады.

№ 043/у-06 нысаны заңды күші бар және ресми сипаттағы алғашқы медициналық құжаттаманың негізгі құжаты болып табылады. Ересектер немесе балалар үшін стоматологиялық тағайындаудың барлық түрлерін – терапевтік, амбулаториялық хирургиялық, ортопедиялық, ортодонтиялық, аралас, бюджеттік және ақылы негізде амбулаториялық, мамандандырылған медициналық стоматологиялық көмек көрсету кезінде емдеу-диагностикалық процесті құжаттау үшін қажет. Оны белгілі бір науқасқа стоматологиялық көмектің тиімділігі мен сапасын бағалау үшін пайдалануға болады.

№ 043/у-06 нысаны пациент соңғы келгеннен кейін он жыл бойы ұйымның тізілімінде сақталады, содан кейін ұйымның мұрағатына сақтауға беріледі. Ол осы ұйымда стоматологиялық көмек алатын (кеңес беру, диагностикалық, терапевтік, профилактикалық) пациенттің стоматологқа әр келгенінде сақталады. № 043/у-06 нысаны пациентті қабылдау кезінде берілген бөлімдерге, бағандарға, жолдарға және кестелерге қажетті ақпаратты енгізу арқылы толтырылады. Аяқталған жолдар саны шектелмейді және қажетті ақпарат көлеміне сәйкес келеді.

Қабылданған науқастар туралы мәліметтер № 037/у-06 «Дәрігердің тіс дәрігерінің жұмысын күнделікті есепке алу парағы» нысанына енгізіледі. Бұл бланкі тіс дәрігерінің кабинетінде немесе жылдық есеп аяқталғаннан кейін бір жыл бойы бас мейірбикеді сақталады, кейін жойылады, тіс емдеудің және қабылдаудың барлық түрлеріне күн сайын толтырылады.

Науқастардың саны мен дәрігердің жұмыс уақытында орындайтын жұмысының сипаты туралы деректер күн сайын «Дәрігердің емдеу-профилактикалық жұмысының күнделігіне» (№ 039/у-06 шот нысаны) қорытындыланады және енгізіледі. № 043/у-06 және № 039/у-06 нысандарының жүргізілуін және толтырылуын бақылауды құрылымдық бөлімшенің

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 8беті

басшылығы жүзеге асырады. Айдың соңында бухгалтерлік есеп нысаны ұйымның статистикалық қызметіне беріледі, онда ол жылдық есеп жасалғаннан кейін бір жыл бойы сақталады, содан кейін ұйымның мұрағатына тапсырылады. Осы нысанды пайдалана отырып, қала мен облыстың бөлімшелерінің, ұйымдарының, стоматологиялық қызметінің емдеу-профилактикалық жұмысы туралы жиынтық есептер құрастырылады.

№ 039/у-06 «Дәрігердің емдеу-профилактикалық жұмыс күнделігі» бухгалтерлік есепті жүргізу тәртібі

«Тіс дәрігерінің емдеу-профилактикалық жұмысының күнделігі» стоматологтың айына атқаратын жұмыс көлемін көрсететін негізгі есеп беру құжаты болып табылады. Күнделік № 037/у-06 «Дәрігер-дәрігердің жұмысын күнделікті есепке алу парағы» нысаны негізінде күн сайын толтырылады. Ол барлық науқастарды көргеннен кейін аяқталады. Онда қолда бар белгілер мен кодтарға сәйкес толтырылатын бағандар бар. Нысанда «барулар саны», «профилактикалық жұмыс», «аяқталған емнің диагностикасы», «амбулаторлық хирургиялық емдеу», «терапиялық емдеу», «ортодонтиялық емдеу және ортопедиялық емдеу» бөлімдері бар. Әрбір бөлімде тіс дәрігері жұмыс күні ішінде орындаған жұмыс көлеміне қарай тандап, белгілеуі тиіс заттардың тізімі бар.

4. Иллюстрациялық материал: лекциялық презентациялар.

5. Ұсынылатын әдебиеттер.

Негізгі:

1. Александрова, Л.Л. Терапевтік стоматологиядағы диагностика: оқу құралы – әдіс. жәрдемақы / Л. Л. Александрова, Н. Н. Пустовойтова, Е. Н. Юрчук. Минск: BSMU, 2007. 56 б.
2. Александрова, Л.Л. Терапиялық стоматологияда емдеуді жоспарлау: оқу әдісі. жәрдемақы / Л. Л. Александрова, Н. Н. Пустовойтова, Е. Н. Юрчук. Минск: BSMU, 2008. 68 б.
3. Бойко, В. «Қағаз қылыш» стоматологтар арасындағы жарыста / В. Бойко // DentArt. 2008. № 2. Б. 63–69.
4. Королева, Е.Т. Медициналық этика және деонтология: әдіс. рес. / Е.Т.Королева, В.А.Қарымок, А.Н.Мельников. 1998. 27 б.
5. Leus, P. А. Кариесті болжаудың кейбір әдістері және пародонт ауруларының индекстік диагностикасы: білім беру әдісі. жәрдемақы / П.А.Лейс, А.С.Михайлов, Л.Г.Борисенко. Минск: МГМИ, 1992. 55 б.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Стоматологиядағы алғашқы медициналық құжаттама нысандары.
2. Медициналық құжаттаманың мақсаты.
3. Шотты толтыру ережелері. f. No 043/у-06, «Стоматологиялық амбулаториялық жазба.
4. Шотты тіркеу ережелері. f. № 037/у-06, «Тіс дәрігерінің жұмысын күнделікті есепке алу парағы».
5. Шотты тіркеу ережелері. f. № 039/у-06, «Дәрігердің емдеу-профилактикалық жұмысының күнделігі».
6. Медициналық құжаттарды сақтау ережелері.
7. Медициналық құжаттама сот-медициналық сараптаманың объектісі ретінде.

№4 дәріс

1. Тақырып: Стоматологиялық кабинетте науқасты тексеру әдістері.

Тұрақты және уақытша тістердің анатомиясы, тістердің клиникалық және анатомиялық

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74\11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 9беті

мойындары.

2. Мақсаты: Студенттерді науқасты тексерудің негізгі әдістерімен таныстыру. Тексеру әдістерін қолдана отырып, диагноз қоя білу. Тістің анатомиялық құрылысын зерттеп, тістің топтық тиесілігін, оның жоғарғы және төменгі жақсүйектерімен, жақтың жақтарымен байланысын анықтау. Тұрақты және сүт тістерін ажыратыңыз.

3. Дәріс тезистері:

Стоматологиялық науқасты тексерудің негізгі әдістеріне мыналар жатады:

- науқаспен сұхбат;
- науқасты тексеру;
- бет пен ауыз қуысының жұмсақ тіндерін пальпациялау (пальпациялау);
- зондтау;
- перкуссия.

Науқасқа сұрақ қою.

Тексеру әңгімеден басталады, оның барысында дәрігер науқастың шағымдарын түсіндіреді және ауру тарихынан мәліметтер алады. Қажет болған жағдайда кейбір сұрақтар туыстарымен және жақын адамдарымен әңгімелесуде, сондай-ақ науқасқа қатысты медициналық құжаттамадан (объективті анамнез) нақтыланады. Алынған мәліметтер үш бөлімде берілген:

- 1) пациенттердің шағымдары;
- 2) өмір тарихы;
- 3) қазіргі аурудың тарихы.

Әңгімелесу барысында науқас пен дәрігердің арасында психологиялық байланыс та орнатылады, бұл әрі қарай тексеру және емдеу үшін қажет.

Әңгімелесу кезінде ауру тарихы ғана емес, сонымен қатар өмір сүру және жұмыс жағдайлары да белгіленеді. Тұрмыстық кәсіби факторлар тіс тіндерінің тозуына (қышқыл түтіндері), тіс кариесінің (кондитер фабрикасында жұмыс істегенде көмірсулар) жоғарылауына ықпал етуі мүмкін. Ауыз қуысына зиян келтіретін зиянды әдеттер (темекеі шегу) анықталады.

Объективті тексеру – науқасты тексеру

Ол сыртқы тексеруден және ауыз қуысын тексеруден тұрады. Тексеру жақсы күндізгі жарықта немесе жасанды жарықта стоматологиялық құралдар жиынтығын (тіс айнасы, бұрышты, түзу, түймелі немесе ойық зонд, пинцет, дәке салфеткалары) пайдалана отырып жүргізіледі. Дәрігер міндетті түрде қолғап, маска, көзілдірік немесе қалқан киюі керек. Науқасты жиі дәрігерге баруға мәжбүрлейтін ауырсыну белгілері диагноз қоюда маңызды рөл атқарады.

Көрнекі тексеру

Бетті тексеру:

- бет терісінің жағдайы (түсі, тургоры, бөртпелері, тыртықтары және т.б.) және көрінетін шырышты қабаттар (еріннің, көздің, мұрынның қызыл шекарасы);
- еріннің жабылу сызығы;
- күлімсіреу сызығы;
- бет жартысының симметриясы;
- беттің төменгі бөлігінің биіктігі;
- иек және мұрын-ерін қатпарларының ауырлығы (тегістелген, орташа тегістелген, айқын, тереңдеген).

Кез келген профильдегі тіс дәрігеріне барған әрбір науқас ауыз қуысының ісік немесе ісік алдындағы зақымдануын анықтау үшін тексерілуі керек.

ТМЖ және шайнау бұлшықеттерін тексеру.

Пальпация- бұл саусақтарды қолдану (әдетте бас бармақтың, индекстің және ортаңғы саусақтардың терминалдық фалангтарының жастықшалары, сирек кішкентай саусақ).

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 10беті

Пальпацияны пайдалана отырып, тіндер мен органдардың тұрақтылығын, конфигурациясын, қозғалғыштығын, ауырсыну реакциясын, ауытқулардың болуын, патологиялық ошақтың мөлшері мен шекараларын анықтайды.

Пальпация бөлінеді:

- үстірт; - терен; - сыртқы және ауыз ішілік.

Ауызша емтихан

Ауыз қуысын тексеру ретімен жүргізіледі:

- ауыз қуысының тамбурын қарау;
- ауыз қуысының өзін тексеру.

Ауыз қуысын аспаптық зерттеу

Стоматологиялық тексеру құралдардың көмегімен жүзеге асырылады: тіс айнасы, зонд және пинцет, бұл эмальдың тұтастығын анықтауға немесе қуысты анықтауға, оның тереңдігі мен өлшемін, сондай-ақ тіс қуысымен байланысын белгілеуге мүмкіндік береді. Тістердің түсіне назар аудару керек. Тіс эмальының сұр және бұлыңғыр түсі пульпа некрозын көрсетуі мүмкін.

Перкуссия- Бұл зондтың немесе пинцеттің тұтқасымен тісті түрту. Перкуссия тік немесе көлденең болуы мүмкін. Тік перкуссияда тіс ұшы аймағында қабыну процесі болса ауырады; көлденең перкуссия шеткі периодонттың (тісті қоршап тұрған қызыл иектің) күйін анықтайды. Перкуссия сау тістен бастап, ауру тіске ауысумен мұқият орындалады. Перкуссия әлсіз оң, оң және күшті оң болуы мүмкін. Бұл тексеру кезінде науқас өзінің сезімдерін салыстыра отырып, қай тістің ауыратынын өзі анықтайды.

Зондтау- кариозды қуыстың болуын, ондағы жұмсартуды, кариозды қуыстың тереңдігін, кариозды қуыс түбінің ауырсынуын, сонымен қатар эмальдың сезімталдығын анықтауға көмектеседі. Бұл тексеруді оң қолға ұстайтын зонд (ұшты ұшы үшкір құрал), ал сол қолға тіс айнасы арқылы жүргізеді. Зондтау кезінде кариозды қуыстың болуы, ондағы жұмсарту, кариозды қуыстың тереңдігі, кариозды қуыс түбінің ауыруы, сонымен қатар эмальдың сезімталдығы анықталады. Зондтау өте мұқият орындалады, дөрекі қозғалыстар кариозды қуыс пен тіс пульпасының арасындағы жұқа қабатты бұзуы (тесуі) мүмкін. Ауырсынатын периодонтальды қалтаны зерттеу (саңыраудың пайда болуымен тіс тінінің ажырауы) арнайы түймелік зонд арқылы жүзеге асырылады.

Стоматологиялық науқасты тексерудің қосымша әдістеріне жатады: - термометрия;

- электрометриялық әдіс (электродонтодиагностика);
- фотосурет;
- функционалдық әдістер;
- жалпы соматикалық әдістер;
- неврологиялық әдістер;
- рентгендік әдістер;
- зертханалық (жалпы клиникалық, биохимиялық, серологиялық, цитологиялық, гистологиялық, микробиологиялық);
- гистоморфологиялық әдістер;
- ауыз қуысындағы спецификалық зерттеулер.

4. Иллюстрациялық материал: лекциялық презентациялар.

5. Ұсынылатын оқу.

Негізгі:

1. Терапиялық стоматологиядағы диагностика: оқу құралы / Т.Л. Рединова және басқалар - Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. - 144 б.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74\11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 11беті

2. Рабухина Н.А., Аржанцев А.П. Стоматологиядағы рентгендік диагностика. - М.: Медициналық ақпарат агенттігі ЖШҚ, 1999. - 452 б.
3. Данилевский Н.Ф., Магид Е.А., Мухин Н.А., Миликевич В.Ю. Пародонт аурулары: Атлас / ред. Н.Ф. Данилевский.- М.: Медицина, 1993.- 320 б.
4. Пропедевтикалық стоматология: Медициналық жоғары оқу орындарына арналған оқу құралы / ред. Е.А. Базилян. – М.: ГЕОТАР-Медиа, 2008. – 768 б.
5. Терапиялық стоматология / ред. Е.В. Боровский. – Мәскеу, 2003.-798 б. Қосымша:

6. Бақылау сұрақтары:

1. Диагноз қою үшін қандай зерттеу әдістерін тандайсыз?
2. Қандай қосымша тексерулер диагнозды дәлелдей алады?
- 3.Емтиханның негізгі әдістері қандай?
- 4.Тістің анатомиялық құрылысы.
5. Тіс крондарының беттері.
6. Тұрақты тістерге арналған клиникалық формула және ДДҰ формуласы.
7. Клиникалық формула және сүт тістеріне арналған ДДҰ формуласы.
8. Тістердің меншік белгілері.

№5 дәріс

1. Тақырып: Медициналық этиканың халықаралық кодексі. Стоматология саласындағы этика және деонтология мәселелері. Медициналық этиканың мақсаты мен міндеттері.

2. Мақсаты: стоматолог деонтологиясының негізгі ережелерін оқып білу, кәсіби және этикалық проблемаларды анықтай алу, дәлелді тәсілдер негізінде олардың алдын алу әдістері мен шешу жолдарын меңгеру; стоматологиялық күтімде медициналық этика және деонтология принциптерін қолдана білу.

3. Дәріс тезистері:

Медициналық этиканың халықаралық кодексі

Дүниежүзілік медицина қауымдастығының 3-ші Бас ассамблеясында 1949 жылы қазанда Лондонда, Ұлыбританияда қабылданды, 1968 жылғы тамызда 22-ші Дүниежүзілік медициналық ассамблея, Сидней, Австралия және 35-ші Дүниежүзілік медициналық ассамблея, Венеция, Италия, 1983 жылғы қазанда толықтырылды.

Дәрігерлердің жалпы міндеттері:

ДӘРІГЕР әрқашан ең жоғары кәсіби стандарттарды сақтауы керек. ДӘРІГЕР өз мүддесінің тек пациенттің мүддесі үшін қабылдануы тиіс кәсіби шешімдердің еркіндігі мен тәуелсіздігіне кедергі келтіруіне жол бермеуі керек.

ДӘРІГЕР пациенттің адамдық қадір-қасиетіне деген жанашырлық пен құрметті бірінші орынға қоюы керек және өзінің кәсіби мамандығына қарамастан медициналық көмектің барлық аспектілеріне толық жауапты болуы керек.

ДӘРІГЕР науқастармен және әріптестерімен қарым-қатынасында шыншыл болуы керек және өз әріптестерінің біліксіздігін көрсеткен немесе алдамшы екені анықталған адамдармен қарым-қатынас жасауы керек.

ДӘРІГЕР пациенттердің, әріптестерінің және басқа медицина мамандарының құқықтарын құрметтеуге, сондай-ақ дәрігерлік құпияны сақтауға міндетті.

ДӘРІГЕР тек емделушінің мүддесі үшін, медициналық көмек көрсету процесінде оның физикалық немесе психикалық жағдайын нашарлатуы мүмкін араласуды жүзеге асыруы керек.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 12беті

ДӘРІГЕР кәсіпқой емес арналар арқылы ашылымдар, жаңа технологиялар мен емдеу әдістері туралы ақпарат бергенде өте сақ болуы керек.

ДӘРІГЕР тек өзі растаған нәрсені айтуы керек.

Дәрігердің науқас алдындағы міндеттері:

ДӘРІГЕР адам өмірін сақтау міндетін үнемі есте ұстауы керек.

ДӘРІГЕР емделушіге қажетті тексеру немесе емдеу оның кәсіби мүмкіндіктерінің деңгейінен асып кетсе, біліктірек әріптестеріне жүгінуі керек.

ДӘРІГЕР өз науқасы қайтыс болғаннан кейін де дәрігерлік құпияны сақтауы керек. ДӘРІГЕР мұқтаж кез келген адамға, егер ол басқалардың қажет нәрсені жасауға дайын және қабілетті екенін тексермейінше, әрқашан шұғыл көмек көрсетуі керек.

Дәрігерлердің бір-біріне қатысты міндеттері:

ДӘРІГЕР әріптестерімен өзін қалай ұстауы керек болса, оларға да сондай мәртебе көрсетуі керек.

ДӘРІГЕР пациенттерді әріптестерінен алшақтатпауы керек.

ДӘРІГЕР Дүниежүзілік Медицина Ассоциациясы бекіткен «Женева декларациясының» қағидаларын ұстануы керек.

Соңғы уақытта дәрігерлер арасында «деонтология» термині өте танымал болды. Бұл сөз гректің deon – міндет деген сөзінен шыққан. Оның үстіне, кейбіреулер оны «парыз туралы ілім», басқалары «парыз туралы ілім» немесе «парыз туралы ғылым» деп аударады. Қалай болғанда да, бір нәрсе анық: кез келген мамандық дәрігерлерінің, соның ішінде стоматологтардың кәсіби ой-пікірінде борыш немесе тиістілік ұғымы өте маңызды, ал деонтологияның негізгі принципі - жеке мүдделерді басқа адамдардың мүдделеріне саналы түрде бағындыру. қоғам.

Сонымен, медициналық деонтология – бұл медициналық қызметкерлердің кәсіби міндеттерін орындау кезіндегі этикалық нормалары мен мінез-құлық принциптерінің жиынтығы [П.А. Леус, 1997].

Философиялық тұрғыдан медициналық этика мыналарды қамтиды:

- дәрігер мінез-құлқының жалпы мәселелері;
- медициналық ұжымдағы қарым-қатынасты реттейтін моральдық ережелер;
- мамандықтың нақты жағдайындағы дәрігер мен пациенттің қарым-қатынасы.

Студентке болашақ дәрігер және емхананың басқа қызметкерлері ретінде келесі талаптар қойылады:

- форманы сақтау (таза, үтіктелген халат, жартылай халат, шалбар; ауыстырылатын аласа өкшелі аяқ киім; ұқыпты шаш үлгісі);
- науқастарды қабылдау кезінде көзілдірікті, қолғапты және масканы қолдану.

Дәрігердің сыртқы келбеті ішкі байсалдылық пен өзін-өзі ұстауды көрсетуі керек. Медициналық «униформаға» безендіру қажет емес. Дәрігердің ұқыптылығы науқастың санасында әрқашан оның жақсы кәсіби дайындығымен байланысты. Науқас мұқият дәрігердің жақсы емдейтініне сенімді [П.А. Леус, О.И. Абаймова, Л.А. Kazeko et al., 1998].

Стоматологиядағы барлық этикалық проблемаларды екі түрге бөлуге болады:

- моральдық-этикалық;
- кәсіби және этикалық.

Тіс дәрігерінің моральдық-этикалық саласы оның отбасы мен мектептегі тәрбие негізінде қалыптасатын адамгершілік қасиетіне байланысты.

Тіс дәрігерінің кәсіби-этикалық саласы қандай да бір түрде кәсіби қызметпен байланысты. П.А. бойынша кәсіби-этикалық мәселелердің жіктелуін қарастырайық. Leusu (1997).

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы Дәріс кешені		74\11-2025 25 беттің 13беті

Ятрогенияның классификациясы

- 1-топ: профилактикалық шаралармен байланысты ятрогения (тіс жабындарын кетіру ережелерін сақтамау нәтижесінде пайда болатын тістің шығуы).
- 2-топ: ауруды диагностикалау процесімен байланысты ятрогендіктер.
- 3-топ: ұсынылатын емдеу түрлеріне байланысты ятрогендік препараттар (дәрілік және т.б.).
- 4-топ: реанимациялық шаралармен байланысты ятрогендер.
- 5-топ: ятрогендік, медицина қызметкерлерінің қолайсыз әсерінен науқас психикасының өзгеруімен байланысты.
- 6-топ: медициналық көмек көрсету процесін ұйымдастырудағы ақаулармен байланысты ятрогения.
- 7-топ: әрекетсіздікке байланысты ятрогендік, яғни медициналық көмек көрсетпеу.
- 8-топ: қате диагностикамен және емдеу немесе емдемеу салдарынан жаңа аурудың дамуымен байланысты ятрогенді «псевдоаурулар».

Этикалық мәселелерді шешудің дәлелді тәсілдері.

Қоғам дәрігердің халықтың денсаулығы үшін жауапкершілігін қамтамасыз етеді. Сонымен бірге тіс дәрігеріне кәсіби қызмет барысында туындайтын этикалық мәселелерді шешу жолдарын үйрету керек.

Этикалық мәселелерді шешудің екі деңгейі бар:

- бірінші деңгей – дәрігер белгілі бір этикалық мәселені шешу жолын біледі, бірақ бұл білімді тәжірибеде қолданбайды;
- екінші деңгей – практикалық әрекеттерді мұқият орындау.

4. Иллюстрациялық материал: лекциялық презентациялар.

5. Ұсынылатын әдебиеттер.

Негізгі:

1. Акопов В.И. Сұрақ-жауаптағы медициналық құқық. – М.: АЛДЫНДА, 2001. – 208 б.
2. Артишевская Н.И., Новикова Р.А., Пригун Н.П. Медициналық этика және деонтологиядағы ситуациялық тапсырмалар: Оқу құралы. – Мн.: МГМИ, 1998. – 39 б.
3. Бедрин Л.М. Медицина қызметкерлерінің құқықтары және олардың азаматтардың денсаулығына зиян келтіргені үшін жауапкершілігі туралы // Медицина және фармация жаңалықтары. – Ярославль, 1994. – No 2. – 27–28 б.
4. Бедрин Л.М., Урванцев Л.П. Дәрігер жұмысындағы психология және деонтология. – Ярославль, 1988. – 123 б.
5. Вагнер Е.А. Медициналық қарыз туралы ойлар. – Пермь: Пермь кітап баспасы, 1986. – 222

6. Бақылау сұрақтары:

1. «Этика» және «деонтология» терминдерін түсіндіріңіз.
2. Медициналық этиканың медициналық этикадан айырмашылығы неде екенін көрсетіңіз.
3. Тіс дәрігерінің функционалдық міндеттерін атаңыз және олардың қайсысында қателер жиі жіберілетінін көрсетіңіз.
4. Ұлы дәрігерлердің бірінің өмірбаянын сызып, оның мамандығы бойынша басты жетістіктерін атап көрсетіңіз.

№6 дәріс

1. Тақырып: Медицина және заң

2. **Мақсаты:** студенттерге медицина және денсаулық сақтау саласындағы құқықтық қатынастарды реттеудің ерекшеліктері туралы негізгі теориялық түсінік беру, студенттерді

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 14беті

Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау заңнамасының нормаларын нақты жағдайларда қолдануға үйрету болып табылады.

3. Дәріс тезистері:

1. Медициналық құқықтың түсінігі, пәні, әдісі, принциптері.

Кез келген құқық саласының белгілері, ең алдымен, осы саланың түсінігін, пәнін және әдістерін анықтаумен тығыз байланысты. Құқық салаларын анықтаудың критерийлері болып табылатын құқықтық реттеудің пәні мен әдісі. Оның үстіне олардың біріншісі (пәні) негізгі болса, екіншісі (әдіс) көмекші болады. Құқықтық реттеудің пәні – құқық нормаларымен реттелетін, сапалық жағынан біртекті қоғамдық қатынастар. Жалпы, құқықтық реттеу пәні мына сұраққа жауап береді: бұл құқық саласы нені реттейді? Осының негізінде медициналық құқықтың пәні медициналық қызметті жүзеге асыру процесінде туындайтын қоғамдық қатынастар болып табылады. Өз кезегінде, медициналық қызметті азаматтарға медициналық көмек көрсетуді ұйымдастыруды, оны диагностикалық, емдік және профилактикалық іс-шаралар шеңберінде тікелей көрсетуді, сондай-ақ медициналық қызмет көрсету сапасын бақылауды қамтитын күрделі жүйе деп түсіну керек.

Құқықтық реттеу әдістері – құқықтық реттеу пәні болып табылатын қоғамдық қатынастарға ықпал ететін құқықтық әдістердің жиынтығы. Жалпы бұл құқық саласының нормалары оның пәнін құрайтын қоғамдық қатынастарды қалай, қандай жолмен реттейді деген сұраққа әдіс жауап береді.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде медициналық құқықтың әдістері – бұл медициналық құқықтың пәніне кіретін қоғамдық қатынастарды реттеу жүзеге асырылатын құқықтық әдістердің жиынтығы. Әкімшілік-құқықтық әдіске өкілетті органның құқықтық қатынастардың тарапы ретінде қатысуына байланысты биліктік – бағынушылық қатынастары, ал азаматтық-құқықтық әдіске құқықтық қатынастарға қатысушылардың теңдігі тән екендігін ескере отырып, медициналық құқықта құқықтық реттеу әдістерінің жан-жақты қолданылуын атап өту. Медицина саласындағы қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеуде әкімшілік-құқықтық әдісті қалай қолдану керек, денсаулық сақтау жүйесіндегі ұйымдастыру мен басқаруды мысалға келтіруге болады, жоғары тұрған денсаулық сақтау органдарының басшылары өздеріне бағынышты органдармен өзара әрекеттеседі, емдеу-алдын алу мекемелерінің өкілдері. Сонымен қатар, медициналық көмек көрсету кезінде науқас пен дәрігер арасындағы құқықтық қатынас азаматтық-құқықтық әдіс арқылы реттеледі, оның көрінісі құқықтық қатынас субъектілерінің теңдігі және олардың мінез-құлқын дербес анықтау мүмкіндігі болып табылады.

Қазіргі уақытта медициналық құқық сияқты құқық саласының бар екенін дәлелдеуге толық негіз бар. Құқықтық реттеудің өзіндік пәніне ие бола отырып, құқықтық реттеу әдістерінің жиынтығын қолдана отырып, медициналық құқық өзінің объективтік белгілеріне қарай құқықтың күрделі саласының анықтамасына жатады. Құқықтың жаңа салаларының пайда болуы объективті процесс екенін ескере отырып, медициналық құқықтың күрделі сипатын көрсететін негізгі себептерді көрсетеміз:

1. денсаулықты қорғау және медициналық көмек алу құқығы конституциямен бекітілген;
2. азаматтардың денсаулығын қорғау саласындағы тек қана қоғамдық қатынастарды реттеуге арналған жекелеген нормативтік құқықтық актілердің болуы;

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 15беті

3. медициналық қызмет саласында туындайтын қоғамдық қатынастар өз ережелерімен де, құқықтың басқа салаларында (қылмыстық, азаматтық, әкімшілік және т.б.) қамтылған нормалармен де реттеледі;

4. медициналық құқыққа тән және оның мазмұнын сипаттайтын жалпы принциптердің болуы;

5. құқықтық салаларды, институттарды және нормаларды қамтитын медициналық құқықтың біртұтас жүйесі мен құрылымы;

6. қолданыстағы құқық салаларының шеңберінде медицина саласындағы көптеген қатынастарды сапалы құқықтық реттеуді қамтамасыз ету мүмкін еместігі.

Сонымен, медициналық құқық – бұл медициналық қызмет саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін құқықтық нормалардың жиынтығын қамтитын құқықтың күрделі саласы. Тәуелсіз құқық саласының болуы жалпы қоғам үшін де, медицина қызметкерлері мен пациенттердің өздері үшін де маңызды. Медициналық құқық денсаулық сақтау саласындағы мемлекеттік саясаттың қағидаттарын (негізгі қағидаттарын) жоғары деңгейде әзірлеуге, медициналық көмек көрсету кезінде азаматтардың құқықтарын қорғау мәселелерін жақсырақ пысықтап, жан-жақты анықтауға мүмкіндік береді. медициналық қызмет саласында туындайтын құқықтық қатынастар субъектілерінің құқықтық жағдайы.

Медициналық құқықтың принциптері. Жалпы құқықтық принциптер бүкіл құқық жүйесіне және медициналық құқыққа да қолданылады. Оларға: әлеуметтік әділеттілік, гуманизм, теңдік, заңдылық, заңды құқықтар мен міндеттердің бірлігі принциптері жатады.

Заңнамада бекітілген медициналық құқықтың негізгі принциптері мыналар:

- денсаулық сақтау саласындағы адам құқықтарын сақтау;
- азаматтардың денсаулығын қорғау саласындағы профилактикалық іс-шаралардың басымдылығы;
- медициналық-әлеуметтік көмектің болуы;
- денсаулығынан айырылған жағдайда азаматтарды әлеуметтік қорғау;
- денсаулық сақтау саласындағы азаматтардың құқықтарын қамтамасыз ету, мемлекеттік органдар мен басқару органдарының жауапкершілігі.

4. Иллюстрациялық материал: лекциялық презентациялар.

5. Ұсынылатын әдебиеттер.

Негізгі:

1. Абдалова, Р.М. Балалардың жасанды тұжырымдамасының құқықтық мәселелері / Р.М. Абдалова. – М.: ИНОН АН КСРО, 1989 ж.
2. Анисина, М.Б. Егер сізге бала керек болса / М.Б. Анисина, В.М. Здановский. – М.: Информполиграф, 1995 ж.
3. Анощенко, С. Өтініште адамның оған зиян келтіруге келісімі. Ресей Федерациясының Қылмыстық кодексінің 122 / С.Анощенко // Қылмыстық құқық. – 2005. – № 5.
4. Афанасьева, Е.Г. Адам өмірінің бастауында / Е.Г. Афанасьева. – М.: INION RAS, 1994. – 210 б.
5. Балашов, Н. Жасанды ұрықтандыру: православтар не ойлайды / Н. Балашов // Адам, 1995. – No 3. – Б. 77 – 81.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Медициналық құқықтың пәні мен жүйесі.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025 25 беттің 16беті
Дәріс кешені		

2. Медициналық құқықтың қайнар көздері; Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау және медицина туралы заңнамасы.
3. Адам құқықтары және биомедицина туралы конвенция.

Дәріс № 7

1. Тақырыбы: Медициналық қызметкерлердің құқықтық мәртебесі. Дәрігердің, мейірбикенің және өзге де медициналық мамандардың құқықтары мен міндеттері. Медициналық персоналдың құқықтық кепілдіктері мен жауапкершілігі.

2. Дәрістің мақсаты

- Медициналық қызметкерлердің құқықтық мәртебесін қолданыстағы заңнама негізінде зерделеу.
- Медициналық персоналдың негізгі құқықтарын, міндеттерін және кәсіби шектеулерін қарастыру.
- Медициналық қызметкерлерге берілетін құқықтық кепілдіктер жүйесін және олардың заңдық жауапкершілік түрлерін түсіну.
- Медициналық қызметкердің денсаулық сақтау жүйесіндегі рөлін және этикалық-құқықтық нормаларды сақтау қажеттілігін қалыптастыру.

3. Дәріс тезистері

2.1. Медициналық қызметкердің құқықтық мәртебесінің ұғымы

Медициналық қызметкердің құқықтық мәртебесі заңнамалық нормалармен, кәсіби стандарттармен және этикалық ережелермен айқындалады.

Ол келесілерді қамтиды:

- құқықтар,
- міндеттер,
- құқықтық кепілдіктер,
- жауапкершілік,
- кәсіби талаптар (білім, біліктілік, сертификат, жұмысқа рұқсат).

Негізгі нормативтік актілер:

- ҚР «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодексі,
- ҚР Еңбек кодексі,
- ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің қаулылары, бұйрықтары және медициналық қызметті реттейтін стандарттар.

2.2. Медициналық қызметкерлердің құқықтары

Медициналық қызметкерлердің құқықтары:

1. Қорғаныс құралдарымен қамтамасыз етілген қауіпсіз еңбек жағдайлары.
2. Диагностика мен емдеуге қажетті пациент туралы толық ақпаратты алу.
3. Кәсіби тәуелсіздік, құзыреті шегінде шешім қабылдау.
4. Ар-намысын, қадір-қасиетін және іскерлік беделін қорғау.
5. Біліктілікті арттыру, оқуға және кәсіби дамуға қол жеткізу.
6. Қызметтік міндеттерін атқару кезінде құқықтық қорғау.
7. Клиникалық протоколдар мен стандарттарға сәйкес, сыртқы қысымсыз көмек көрсету.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 17беті

8. Қажетті жағдайлар жасалмаған және өмірге қауіп төнген кезде **қауіпті жұмыстан бас тарту.**

2.3. Медициналық қызметкерлердің міндеттері

Негізгі міндеттер:

- диагностика мен емдеудің стандарттарын сақтау;
- медициналық көмектің сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- пациенттің құқықтарын құрметтеу, медициналық этика мен деонтологияны сақтау;
- **медициналық құпияны сақтау;**
- медициналық құжаттаманы дұрыс жүргізу;
- емшара алдында пациенттің **ақпараттандырылған келісімін алу;**
- санитарлық-эпидемиологиялық нормаларды сақтау;
- біліктілікті үнемі арттырып отыру;
- кәсіби мінез-құлық нормаларын сақтау.

2.4. Әртүрлі санаттағы мамандардың міндеттерінің ерекшеліктері

Дәрігер

- Диагностика жүргізеді, диагноз қояды, ем тағайындайды.
- Жоғары деңгейдегі кәсіби және құқықтық жауапкершілікке ие.
- Емдеу үдерісін ұйымдастырады, орта буын персоналды бақылайды.

Мейірбике

- Дәрігер тағайындаған емшараларды орындайды, күтім көрсетеді.
- Инфекциялық қауіпсіздікті қамтамасыз етеді.
- Пациенттің жағдайын бақылап, құжаттаманы өз құзыреті шегінде жүргізеді.

Басқа мамандар (фельдшер, рентген-лаборант, стоматолог-гигиенист және т.б.)

- Кәсіби стандарттар мен рұқсаттар шеңберінде әрекет етеді.
- Нұсқаулықтарды, қауіпсіздік техникасын, құрал-жабдықтармен жұмыс ережелерін сақтайды.

2.5. Медициналық қызметкерлердің құқықтық кепілдіктері

Заң келесі кепілдіктерді қамтамасыз етеді:

- Клиникалық нұсқауларды беруге құқығы жоқ адамдардың араласуынан **қорғау;**
- Қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету жөніндегі **мемлекеттік кепілдіктер;**
- Пациент тарапынан негізсіз айыптаулар мен агрессиядан **қорғау;**
- Әлеуметтік кепілдіктер (еңбек ақы, демалыс, жеңілдіктер);
- Кейбір қызмет түрлерінде **міндетті кәсіби сақтандыру;**
- **Құқықтық көмек алу құқығы.**

Бұл кепілдіктер медициналық қызметкердің қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, кәсіби міндеттерін сапалы орындауға жағдай жасайды.

2.6. Медициналық персоналдың жауапкершілігі

Пациенттердің құқықтарын, заң нормаларын немесе кәсіби стандарттарды бұзу кезінде жауапкершілікке тартылады.

Жауапкершілік түрлері:

1. **Тәртіптік** – ескерту, сөгіс, жұмыстан босату.
2. **Әкімшілік** – санитарлық нормаларды бұзғаны үшін айыппұлдар, құжаттаманы дұрыс жүргізбеу және т.б.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 18беті

3. **Азаматтық-құқықтық** – пациентке келтірілген зиянды өтеу.

4. **Қылмыстық** – абайсызда денсаулыққа ауыр зиян келтіру, өлімге әкелу, дәрілермен/жабдықтармен жұмыс ережелерін өрескел бұзу.

5. **Материалдық** – медициналық ұйымға келтірілген шығынды өтеу.

Медициналық қызметкер тек өз құзыреті шегінде жұмыс істеуге міндетті; құзыреттіліктен шығу да жауапкершілікке әкелуі мүмкін.

4. Көрнекілік материалы: дәріс презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер

1. ҚР «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодексі.
2. ҚР Еңбек кодексі.
3. ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің бұйрықтары мен нормативтік құжаттары.
4. Оспанова Г. редакциясымен «Медициналық құқық» оқулығы, Алматы.
5. Балтабаев М. «Денсаулық сақтаудың құқықтық негіздері»: оқу құралы.
6. Клиникалық хаттамалар және медициналық көмектің стандарттары (ҚР ДСМ ресми құжаттары).
7. Харьковская А. «Медициналық қызметтегі кәсіби жауапкершілік».

6. Бақылау сұрақтары

1. Медициналық қызметкердің құқықтық мәртебесіне не кіреді?
2. Медициналық қызметкердің негізгі құқықтары қандай?
3. Дәрігер мен мейірбикенің негізгі міндеттері қандай?
4. Медициналық қызметкерлерге қандай құқықтық кепілдіктер беріледі?
5. Медициналық персоналға қолданылатын жауапкершілік түрлері қандай?
6. Әртүрлі медициналық мамандардың жауапкершілігіндегі айырмашылықтар неде?

Дәріс № 8

1. **Тақырыбы:** Пациенттердің құқықтарын құқықтық реттеу.
 Ақпараттандырылған келісім: ұғымы, түрлері, құқықтық салдары.
 Медициналық кұпия: мазмұны, бұзғаны үшін жауапкершілік, стоматологиядағы ерекшеліктер.

2. Дәрістің мақсаты

- Пациенттердің құқықтарының заңнамалық негізін және оларды қорғау механизмдерін зерттеу.
- Ақпараттандырылған келісімнің мәнін және оның құқықтық күшін түсіну.
- Медициналық кұпияның мазмұнын және оны бұзғаны үшін жауапкершілікті қарастыру.
- Пациенттердің құқықтарын сақтау және стоматологияда кұпиялықты қамтамасыз ету ерекшеліктерін талдау.

3. Дәріс тезистері

2.1. Пациенттердің құқықтарын құқықтық реттеу

Пациенттердің құқықтары ҚР «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодексінде бекітілген.

Пациенттің негізгі құқықтары

- қолжетімді және сапалы медициналық көмек алу құқығы;

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы		74\11-2025
Дәріс кешені		25 беттің 19беті

- ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеу, кемсітушілікке жол бермеу;
- дәрігерді және медициналық ұйымды таңдау құқығы;
- денсаулық жағдайы туралы толық ақпарат алу құқығы;
- емдеу шешімдеріне қатысу;
- медициналық араласудан бас тарту;
- медициналық құпияның сақталуына құқық;
- емдеу барысында зиян келтірілуден қорғалу;
- медициналық құжаттардың көшірмелерін алу.

Пациент құқықтарын қорғау кепілдіктері

- медициналық көмектің сапасына мемлекеттік бақылау;
- тәуелсіз сараптама жүйесі;
- медициналық ұйымға, Денсаулық сақтау министрлігіне, сотқа шағымдану құқығы;
- ұйымдардың емдеу стандарттарын және протоколдарын сақтау міндеті.

2.2. Ақпараттандырылған келісім

Ұғымы

Ақпараттандырылған келісім — пациенттің болашақ зерттеу мен емдеу туралы толық ақпарат алғаннан кейін медициналық араласуға **ерікті түрде келісуі**. Бұл — пациенттің емделуге қатысты шешім қабылдауда қатысуын дәлелдейтін маңызды құқықтық құжат.

Ақпараттандырылған келісімнің түрлері

1. **Жазбаша келісім** — міндетті:
  - хирургиялық операциялар,
  - анестезия,
  - инвазивті процедуралар,
  - стоматологиялық араласулар,
  - қауіпі бар диагностикалық зерттеулер.
2. **Ауызша келісім** — қарапайым процедуралар кезінде (қарау, кеңес беру).
3. **Занды өкілдің келісімі** — кәмелетке толмағандар және әрекет қабілеті шектеулі тұлғалар үшін.

Ақпараттандырылған келісімнің құқықтық салдары

- пациенттің емдеуге ерікті түрде қатысуын растайды;
- дәрігерді барлық ақпарат беру талаптары сақталған жағдайда заңды түрде қорғайды;
- пациент емдеу нәтижесіне қатысты жауапкершіліктің бір бөлігін өзіне алады;
- келісім болмауы — медициналық көмекті заңсыз етеді және дәрігерге қылмыстық немесе азаматтық жауапкершілік жүктеуі мүмкін.

2.3. Медициналық құпия

Ұғымы және мазмұны

Медициналық құпия — пациент туралы медициналық көмек көрсету кезінде алынған барлық мәліметтер:

- диагноз;
- талдау және тексеру нәтижелері;
- медициналық ұйымға жүгіну фактісі;
- пациенттің жеке деректері;
- емдеу, болжам, асқынулар туралы ақпарат;

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы	74\11-2025
Дәріс кешені	25 беттің 20беті

- стоматологиялық зерттеулер материалдары (рентген-суреттер, фотопротоколдар, модельдер).

Пациенттің келісімінсіз құпияны жариялауға болатын жағдайлар

- өміріне қауіп төнгенде және шұғыл көмек қажет болғанда;
- сот немесе тергеу органдарының ресми сұрауы;
- инфекциялық аурулар туралы ақпарат беру міндеті;
- сақтандыру органдарына заң шегінде ақпарат беру;
- көмелетке толмағандар туралы ата-анасына маңызды ақпаратты жеткізу.

Медициналық құпияны бұзғаны үшін жауапкершілік

1. **Тәртіптік** — ескерту, сөгіс, жұмыстан шығару.
2. **Әкімшілік** — жеке деректерді заңсыз өңдеу үшін айыппұлдар.
3. **Азаматтық-құқықтық** — моральдық және материалдық шығынды өтеу.
4. **Қылмыстық** — егер құпияны әдейі жариялау елеулі зиян келтірсе.

2.4. Стоматологиядағы медициналық құпияны сақтаудың ерекшеліктері

Стоматологиялық практикада ерекше құпиялық талаптары бар:

- фото және видеофиксация қолдану — бұл жеке деректер;
- рентген құжаттамасы, 3D-модельдер, слепоктар — құпия ақпарат болып табылады;
- кабинеттің ашық орналасуы (бірнеше кресло) құпиялықты сақтауды қиындатуы мүмкін;
- клиникалық жағдайларды оқыту үшін көрсету — тек пациенттің келісімімен;
- кейбір диагноздар (мысалы, ЖИТС-пен байланысты ауыз қуысы өзгерістері) аса құпия ақпарат саналады.

Стоматолог пациент деректерінің құпиялығын емдеу кезеңінің барлық сатыларында қамтамасыз етуі тиіс:

— бастапқы қабылдаудан бастап,
— құжаттарды және материалдарды архивте сақтауға дейін.

4. Көрнекілік материалы: дәріс презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер

1. ҚР «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодексі.
2. ҚР Еңбек кодексі.
3. ҚР Денсаулық сақтау кодексіне түсіндірмелер — ҚР ДСМ.
4. Балтабаев М. — *Медицина құқығының негіздері*.
5. Оспанова Г. — *Медициналық құқық (оқулық)*.
6. ҚР ДСМ ақпараттандырылған келісім бойынша әдістемелік ұсынымдары.
7. Клиникалық хаттамалар және медициналық көмектің стандарттары (ҚР ДСМ ресми құжаттары).

6. Бақылау сұрақтары

1. Заңнамада пациенттің қандай негізгі құқықтары бекітілген?
2. Ақпараттандырылған келісім дегеніміз не және ол қай жағдайларда міндетті?
3. Келісімнің болмауы немесе дұрыс рәсімделмеуі кезінде медициналық қызметкер қандай жауапкершілікке тартылады?
4. Медициналық құпия ұғымы нені қамтиды?
5. Пациенттің келісімінсіз медициналық құпия қандай жағдайларда ашылуы мүмкін?

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Терапиялық және балалар стоматология» кафедрасы Дәріс кешені		74\11-2025 25 беттің 21беті

6. Стоматологияда медициналық құпияны сақтаудың қандай ерекшеліктері бар?